

Tytuł

Problem samotności w literaturze egzystencjalizmu

Streszczenie

Celem rozprawy jest ukazanie problematyki samotności w wybranych dziełach literatury egzystencjalizmu. Interesuje nas zarówno twórczość tych autorów, którzy świadomie realizują program syntezy filozofii i literatury, jak i tych, dla których literatura zdaje się być swoistym „obszarem” filozoficznej wypowiedzi.

Dysertacja, odsłaniając wzajemne uwikłanie literatury i filozofii, podejmuje kilka zasadniczych kwestii. Po pierwsze, porządkuje dotychczasowy namysł nad samotnością, przedstawia różne sposoby jej postrzegania, ujmowania i tematyzowania. Eksponuje przy tym specyfikę jednostkowego doświadczenia samotności, nawiązując do wybranych dzieł literatury egzystencjalizmu. Problematyka samotności, mając na uwadze jej wielowątkowość i wielowymiarowość, jest tu ukazana w kontekście fundamentalnych pytań egzystencjalnych, zwłaszcza o miejsce i rolę człowieka w świecie oraz sens ludzkiego życia.

Po wtóre, rozprawa przybliży fenomen egzystencjalizmu, akcentując główne jego motywy, jego niejednorodność i programowo antysystemowy („nienaukowy”) charakter. Podkreśla, że egzystencjalizm jest szczególnym miejscem spotkania filozofii i literatury (zwłaszcza prozy). Jego swoistość polega bowiem nie tylko na tym, że jest to jeden z ważniejszych nurtów filozofii współczesnej, który – z różnym nasileniem – kontestuje idealistyczne i pozytywistyczno-scjentystyczne założenia europejskiej tradycji intelektualnej. Zaciera on także granice między filozofią a literaturą, wskazując na literackość filozofii i filozoficzność literatury. Literatura staje się tu swego rodzaju „obszarem” filozoficznej wypowiedzi, filozofia natomiast manifestuje się „w” i „poprzez” literaturę. Literatura i filozofia, koncentrując się na opisie subiektywnego doświadczenia egzystencjalnego (w tym problemów bezpośrednio związanych z konkretnym ludzkim życiem), nieustannie się więc przenikają, zazębiają i uzupełniają.

Po trzecie wreszcie, praca ukazuje antynomiczny (dialektyczny) charakter ludzkiej egzystencji, zwracając uwagę na dialektyczne napięcie między samotnością (monadycznością) a społecznieniem (wspólnotowością, współbyciem, dialogicznością). Zaznacza, że człowiek jest istotą paradoksalną, którą kierują sprzeczne dążenia. Z jednej strony pragnie on samotności (autonomii, odrębności, niezależności), widząc w niej remedium na „dyktaturę Sie” (Heidegger), z drugiej zaś odczuwa silną potrzebę współbycia, nawiązania relacji międzyludzkich i realizowania się w ramach określonej wspólnoty czy

grupy społecznej. Samotność bywa więc postrzegana jako nieodłączny element samorozwoju, a niekiedy nawet jako warunek autentycznego „bycia sobą”, w tym samostanowienia, samopoznania i samorozumienia. Bywa zarazem kojarzona z absurdem, tragizmem, niespełnieniem, duchowymi rozterkami, dylematami i przesileniami, brakiem zakorzenienia w świecie, utratą wiary w Boga oraz w możliwość urzeczywistnienia się szczęśliwej koegzystencji.

Dysertacja, dotykając sygnalizowanych zagadnień, podkreśla rangę dzieł literackich w badaniach nad egzystencjalizmem. Podejmowane w niej rozważania mają charakter wstępny i nieostateczny. Nie tyle dążą one do uchwycenia jednolitego (uogólnionego, powszechnego, ustandaryzowanego) obrazu samotności, ile – w duchu aletheicznym – ukazują ją w kontekście fundamentalnych pytań filozoficzno-egzystencjalnych, a zarazem podstawowych doświadczeń ludzkiej egzystencji. Wyrysowują tym samym mapę problematyki samotności (jej subiektywnego doświadczenia), nakreślając na niej pewne (węzłowe) punkty i ścieżki między nimi.

26.06.2023

BC